Journal of Kurdish Literature

P-ISSN: 3657-2645 E-ISSN: 2717-0039
JOKL: http://jokl.uok.ac.ir
University of Kurdistan: http://uok.ac.ir

Spring and Summer 2026
Volume X11, Issue 1, Series 21

Imagology of the "Other" in the Poetry of Sherko Bekas: Emphasis on Arab Poets

Qader Qaderi
Associate Professor of Arabic Language and Literature, Payam-e noor University, Tehran, Iran.

Article Type:
Original Research

Page Numbers: 107-123

Article History:
Received
August 18, 2025
Received in Revised Form
December 25, 2025
Accepted
January 20, 2026
Published
August 23, 2026

Email:
qaderi@pnu.ac.ir

Abstract

Imagology, a branch of literary criticism and intercultural studies, examines the representation of the "Other" in texts and emphasizes mutual understanding and cultural connections among nations. Within the framework of comparative literature, this approach enables the study of relationships between cultures. Sherko Bekas, one of the most prominent contemporary Kurdish poets, refers in a significant portion of his poetry to Arab artists and poets, representing their personalities and poetic worlds with a language imbued with respect, admiration, and empathy. These representations are sometimes based on the poet's direct experiences and realities, while at other times they employ rhetorical devices and poetic exaggeration to convey symbolic and mythic dimensions. This study, using a descriptive-analytical method, investigates and analyzes the representation of the Arab poet as the "Other" in Bekas's poetry, aiming to elucidate how these images are manifested within the linguistic, visual, and conceptual texture of his works. The findings indicate that Bekas, by combining a realistic perspective with poetic imagination, succeeds in establishing a humanistic and literary connection between Kurdish and Arab cultural spheres—a connection that not only enhances the aesthetic expression of his poetry but also conveys a message of coexistence, friendship, and mutual respect between cultures.

Keywords: Comparative literature, imagology, representation of the Other, Sherko Bekas, contemporary Kurdish poetry, Arab poet

Citation: Qaderi, Q. (2026). Imagology of the "Other" in the Poetry of Sherko Bekas: Emphasis on Arab Poets. *Journal of Kurdish Literature*, *12*(1), 107-123.
DOI: 10.22034/JOKL.2025.144336.1450

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC) license https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.en

1. Introduction

Imagology is an important approach in comparative literature and intercultural studies that examines how the "Other" is represented in literary texts. From this perspective, the image of the "Other" is not merely a reflection of the characteristics of a foreign individual or culture; rather, it can reveal the attitudes, values, assumptions, and cultural relations of the writer or society that produces the representation. Accordingly, examining the relationship between the "Self" and the "Other" provides an opportunity to gain a deeper understanding of literary and cultural interactions among different communities.

Sherko Bekas, one of the most prominent contemporary Kurdish poets, refers in many of his works to Arab poets, writers, and artists, reimagining them within the context of Kurdish poetry. Their prominent presence suggests that Arabic literature is not merely a foreign literary tradition for Bekas but also forms part of the cultural and literary space with which he engages in dialogue. Focusing on the representation of the "Arab poet and artist" as the "Other" in Bekas's poetry, this study examines the modes of representation, the characteristics of these portrayals, and their cultural and intercultural functions. The central research question is: How does Sherko Bekas represent the Arab poet as the "Other" in his poetry, and what role does this representation play in literary and cultural relations between Kurdish and Arab communities?

2. Methodology

This study adopts a descriptive-analytical approach grounded in the theoretical foundations of imagology in comparative literature. The corpus comprises poems by Sherko Bekas in which Arab poets, writers, and artists are referenced either directly or indirectly. The figures examined include Abu Nuwas, al-Mutanabbi, Badr Shakir al-Sayyab, Kahlil Gibran, Fuad al-Takarli, Nawal El Saadawi, and Ahlam Mansour. The representations of the Other are analyzed within three broad categories: positive, negative, and realistic or objective representation. Particular attention is paid to linguistic and literary devices, metaphors, symbols, intertextual references, and the ways in which Arab literary figures are juxtaposed with the poet himself and Kurdish literary figures. The aim of the analysis is not merely to identify Arab names or references in Bekas's poetry but also to examine the attitudes conveyed toward these figures and explain how the representation of the "Other" contributes to the formation of intercultural dialogue.

3. Discussion

The findings indicate that the image of the "Arab Other" in Sherko Bekas's poetry is predominantly positive, appreciative, and sympathetic, whereas negative and confrontational representations are comparatively rare. In the poem "The Three-Way Junction," Abu Nuwas appears alongside Omar Khayyam and Kurdish poets such as Goran, Hajar, and Hemin, while the "path of poetry and wine" is presented as the poet's preferred path. Abu Nuwas is thus transformed from a historical Arab literary figure into a symbol of freedom, passion, artistic creativity, and poetic life. Although this representation is predominantly positive, it also has a realistic dimension, as Bekas retains Abu Nuwas's well-known association with wine poetry in his poetic portrayal.

In the poem "Forms of Death," al-Mutanabbi and Badr Shakir al-Sayyab appear within a symbolic and historical framework. The image of Hajjaj's "sword" functions as a symbol of violence, oppression, and death, whereas the presence of al-Mutanabbi and al-Sayyab alongside Bekas suggests that poetry transcends historical and geographical boundaries. In this poem, al-Mutanabbi and al-Sayyab are not portrayed as cultural strangers but as poets who share a common human experience with the Kurdish poet. Their representation therefore

has two significant dimensions. First, it conveys appreciation for their literary achievements, emphasizing their innovation, courage, and literary stature. Second, it fosters an intercultural perspective in which the poetic coexistence of Arab and Kurdish figures transcends ethnic and linguistic boundaries.

A broader network of Arab literary, intellectual, and artistic figures emerges in the poem "Ahlam Mansour." Through references to works such as *The Prophet* and *The Madman*, Kahlil Gibran is presented as a source of intellectual inspiration and awakening. In this portrayal, Gibran assumes an idealistic, humanistic, and ethical character, and his art is associated with wisdom and enlightened thought. Fuad al-Takarli, by contrast, represents literary realism and the connection between literature and social life. The poet's reference to the "house of Fuad al-Takarli's short story" suggests that the Arab Other can embody a literary experience that reflects everyday realities and the lives of ordinary people. Badr Shakir al-Sayyab is also evoked through the poetic image of "the bank of the Tigris, al-Sayyab's poem," which establishes him as a significant and enduring presence in Arabic poetry and highlights his contribution to the development of modern Arabic poetry.

The same poem introduces another dimension of the representation of Arab artists through Nawal El Saadawi and Ahlam Mansour. As a writer and critical intellectual, El Saadawi symbolizes intellectual courage, social resistance, and advocacy for women's rights. Ahlam Mansour, meanwhile, occupies a central position in the poem, with her journey toward education and awareness associated with a process of emancipation. Thus, the representation of Arab women in Bekas's poetry extends beyond the literary sphere to encompass social, intellectual, and emancipatory values.

Taken together, these examples demonstrate that Sherko Bekas constructs an intertextual and intercultural network by bringing together literary figures from different historical periods, literary movements, and cultural contexts. Within this network, the "Other" gradually moves beyond the position of a stranger to become a dialogue partner, a source of inspiration, a fellow sufferer, and even a constituent element of the poetic identity of the "Self." From this perspective, the representation of Arab poets and artists in Bekas's poetry can be understood as a form of cultural dialogue in which literary influence is not necessarily unidirectional. Rather, literary and intellectual elements from the two cultures are brought together through an interactive process. The positive, realistic, and symbolic representations of Arab poets and artists further suggest that Bekas reconfigures the image of the "Other" in accordance with artistic, humanistic, social, and ethical values.

4. Conclusion

The findings demonstrate that the image of the Arab poet and artist as the "Other" in Sherko Bekas's poetry is predominantly positive and appreciative, reflecting a sense of human and cultural empathy. Abu Nuwas is represented as a symbol of passion and freedom; al-Mutanabbi and al-Sayyab as innovative poets with whom the poet expresses affinity; Kahlil Gibran as a spiritual and ethical model; Fuad al-Takarli as a representative of social realism; and Nawal El Saadawi and Ahlam Mansour as symbols of awareness, resistance, and female emancipation. These diverse modes of representation demonstrate that Bekas employs a range of literary techniques, including metaphor, symbolism, intertextuality, and historical juxtaposition, to construct the image of the "Other".

The findings further indicate that the representation of the Arab "Other" in Bekas's poetry extends beyond the appreciation of individual literary figures to serve an identity-forming and intercultural function. By incorporating Arab figures into the poetic space of Kurdish literature, Bekas challenges ethnic and linguistic boundaries and creates a space for literary dialogue between the two cultures. In this process, the "Other" is not portrayed as a rival or

stranger but as a constructive element in the formation of the poet's literary identity. Sherko Bekas's poetry can therefore be understood as a site of interaction, influence, and convergence between Kurdish and Arabic literatures, where poetry and art transcend geographical and ethnic boundaries. Ultimately, an imagological reading of Bekas's poetry suggests that encounters with the "Other" can foster mutual understanding, broaden literary horizons, and strengthen human values such as friendship, respect, and peaceful cultural coexistence.

References

Abbas, I. (2005). *Approaches to contemporary Arabic poetry* (H. Abbasi, Trans.). Sokhan Publications. [In Persian]

Abdollahi, H., Payamni, B., Moradi, A., & Alipour Gaskari, B. (2021). A comparative study of socio-political ideas in the poetry of Sherko Bekas and Mehdi Akhavan Sales based on Laclau and Mouffe's discourse analysis theory. *Social Linguistics*, (17), 99–110. [In Persian]

Anushirvani, A. (2007). The technique of image-making from the perspective of comparative literature. *Allameh Quarterly*, (13). [In Persian]

Badawi, M. M. (1992). *Modern Arabic literature*. Cambridge University Press.

Barwasi, I., Nazari, H., & Heydarian Shahri, A. (2022). Alienation and the alienated spirit in the poetry of Sherko Bekas and Ma'ruf al-Rusafi. *Journal of Contemporary World Literature*, (86), 232–272. [In Persian]

Bekas, S. (2008). *Zhî û Zhen* [Life and woman]. Sulaymaniyah Publications. [In Kurdish]

Bekas, S. (2013). *Xîrake... Mirdin Xerek e Begat* [Hurry, death is near]. Karoo Publications. [In Kurdish]

Dadvar, E. (2007a). *Imagology and the representation of the Other*. University of Tehran Press. [In Persian]

Dadvar, E. (2007b). The image of a Western city in the works of three Iranian writers. *Academy Special Issue: Comparative Literature, 1*(1). [In Persian]

Heydari, B., Qeytouri, A., & Dehghan, M. (2022a). A cognitive approach to place in the text-world layer of the poetry novel *Kresî* by Sherko Bekas. *Linguistics and Dialects of Khorasan*, (29), 78–100. [In Persian]

Heydari, B., Qeytouri, A., & Dehghan, M. (2022b). Metaphorical representation of subworlds in the cognitive text-world model: A case study of Sherko Bekas's poems at the beginning of *Kresî*. *Kurdish Literature Research Journal*, (13), 1–12. [In Persian]

Heydari, B., Qeytouri, A., & Dehghan, M. (2023). Cognitive poetics. *Interdisciplinary Literary Studies*, (10), 127–158. [In Persian]

Heydari, B., Qeytouri, A., & Dehghan, M. (2024). A cognitive approach to the text-worlds of Sherko Bekas's poetic novel *Kresî* based on text world theory. *Studies in the Languages and Dialects of Western Iran*, (44), 25–37. [In Persian]

Hossein Panahi, F., & Hamed, H. R. (2023). A comparative analysis of semantic deviation techniques in the poetry of Sherko Bekas and Seyyed Ali Salehi. *Kurdish Literature Research Journal*, (15), 61–80. [In Persian]

Khancheh Zard, M., Gheybi, A.-A., & Hajizadeh, M. (2023). Politics and the consequences of the Janus-faced nature of modernity in contemporary Iraqi literature with emphasis on international law: A case study of Kazem al-Samawi and Sherko Bekas. *Kurdish Literature Research Journal*, (15), 113–128. [In Persian]

Mahmoud, I. (2020). Poetry and resistance in the works of Sherko Bekas. *Contemporary Literature, 12*(2), 55–70. [In Persian]

Mola-Ebrahimi, E., & Abdi, A. (2021). The reflection of the image of the war-displaced human in the poetry of Mahmoud Darwish and Sherko Bekas. In *The Eleventh National Conference on Research in Management and Humanities in Iran* (pp. 396–403). [In Persian]

Morad, I. A. (2021). The role of color in selected poems by Sherko Bekas. *Kurdish Literature Research Journal, 8*(3), 41–50. [In Persian]

Namvar Motlagh, B. (2009a). An introduction to imagology: Introducing a method of literary and artistic criticism in comparative literature. *Comparative Literature Studies, 3*(12). [In Persian]

Namvar Motlagh, B. (2009b). *Imagology and comparative literature*. Ney Publishing. [In Persian]

Qasemzadeh, S. A. (2017). *The coexistence of comparative literature and literary theories*. Publications Organization, Academic Center for Education, Culture and Research (ACECR). [In Persian]

Velek, R. (2010). *Comparative literary criticism and cultural imagology*. SAMT Publications. [In Persian]

Younes al-Hamdani, N. (2012). Imagology in the narrative fiction of Mahdi Issa al-Saqr. *Diyala Journal, College of Education for Humanities, University of Diyala*. [In Arabic]

Yousefi, K., Parsa, S. A., & Rajabi, E. (2024). An ecocritical reading of Sherko Bekas's poems. *Kurdish Literature Research Journal*, (18), 85–106. [In Persian]

پژوهشنامهٔ ادبیات کردی

بهار و تابستان ۱۴۰۵

دوره دوازدهم، شمارهٔ ۱، پیاپی ۲۱

تصویرشناسی «دیگری» در شعر شیرکو بی کَس، با تأکید بر شاعر عرب

قادر قادری

دانشیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

DOI: 10.22034/JOKL.2025.144336.1450

نوع مقاله:
پژوهشی اصیل

صفحات: ۱۲۳–۱۰۷

تاریخچهٔ مقاله:
دریافت مقاله:
۲۷ مرداد ۱۴۰۴
دریافت نسخه بازنگری‌شده:
۴ دی ۱۴۰۴
پذیرش :
۳۰ دی ۱۴۰۴
انتشار:
۱ شهریور ۱۴۰۵

نشانی الکترونیک نویسنده:
qaderi@pnu.ac.ir

چکیده

تصویرشناسی، یکی از شاخه‌های نقد ادبی و مطالعات بینافرهنگی است که به بازنمایی «دیگری» در متون می‌پردازد و بر شناخت متقابل و پیوندهای فرهنگی میان ملت‌ها تأکید دارد. این رویکرد در چارچوب ادبیات تطبیقی، امکان بررسی روابط میان فرهنگ‌ها را فراهم می‌کند. شیرکو بی‌کَس، یکی از برجسته‌ترین شاعران معاصر کُرد، در بخش قابل‌توجهی از اشعار خود به هنرمندان و شاعران عرب اشاره‌کرده و با زبانی آمیخته به احترام، تحسین و همدلی، به بازنمایی شخصیت و جهان شعری آنان پرداخته است. این تصاویر و بازآفرینی‌ها گاه بر اساس تجربه‌های عینی و واقعی شاعر شکل‌گرفته و گاه با بهره‌گیری از شگردهای بیانی و اغراق شاعرانه، ابعادی نمادین و اسطوره‌ای یافته‌اند. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش توصیفی–تحلیلی، به بررسی و تحلیل «تصویر دیگریِ شاعر عرب» در اشعار شیرکو بی‌کَس می‌پردازد و تلاش دارد تا چگونگی تبلور این تصاویر در بافت زبانی، تصویری و مفهومی شعر را روشن سازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که بی‌کَس با ترکیب نگاه واقع‌گرایانه و تخیل شاعرانه، موفق شده است پیوندی انسانی و ادبی میان دو حوزه فرهنگی کُردی و عربی برقرار کند؛ پیوندی که نه‌تنها در خدمت بیان زیبایی‌شناختی اثر است، بلکه حامل پیام همزیستی، دوستی و احترام متقابل میان فرهنگ‌ها نیز هست.

واژگان کلیدی: ادبیات تطبیقی، تصویرشناسی، بازنمایی دیگری، شیرکو بی‌کَس، شعر معاصر کردی، شاعر عرب.

استناد: قادری، قادر (۱۴۰۵) «تصویرشناسی "دیگری" در شعر شیرکو بی‌کَس، با تأکید بر شاعر عرب»، *پژوهشنامهٔ ادبیات کردی*، ۱۲ (۱)، ۱۲۴–۱۰۷.

۱- مقدمه

شیرکو بی‌کس، یکی از برجسته‌ترین شاعران معاصر کُردستان، در اشعار خود به بازنمایی شخصیت‌ها و فرهنگ‌های دیگر پرداخته و جایگاه ویژه‌ای در تحلیل مفهوم «دیگری» در ادبیات کردی دارد. ازاین‌رو، بررسی آثار او می‌تواند نمونه‌ای ارزشمند از تعامل میان خود و دیگری در متن‌های ادبی ارائه دهد. مفهوم «من و دیگری» به‌عنوان یکی از مسائل بنیادی در حوزهٔ ادبیات تطبیقی، امکان تحلیل بازنمایی‌ها و تعاملات میان فرهنگ‌ها و جوامع مختلف را فراهم می‌آورد و فهم عمیق‌تری از شکل‌گیری هویت فردی و جمعی ارائه می‌دهد. مطالعهٔ تصویر دیگری در ادبیات، نشان می‌دهد که چگونه ادبیات می‌تواند وسیله‌ای برای شناخت متقابل و ایجاد همگرایی فرهنگی باشد و توجه به دیگری، علاوه بر اهمیت نظری، ارزش عملی و فرهنگی نیز دارد.

در سال‌های اخیر، پژوهش‌های متعددی به بررسی مسئلهٔ «من و دیگری» در ادبیات تطبیقی پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که این مفهوم، به‌ویژه در تحلیل گفتمان شعری شاعران معاصر، ابزاری کارآمد برای فهم تعاملات فرهنگی و بازنمایی‌های متقابل محسوب می‌شود (قاسم‌زاده، ۱۳۹۶: ۲۳–۲۵). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که تحلیل تصویرِ دیگری در شعر، نه‌تنها به شناخت بهتر فرهنگ‌ها و ارزش‌های متقابل کمک می‌کند، بلکه جایگاه "خود" و "دیگری" را نیز در چارچوب فرهنگی و ادبی روشن می‌کند (محمود، ۱۳۹۹: ۵۷–۶۰).

تحلیل‌های اخیر نشان داده‌اند که بازنمایی دیگری در شعر می‌تواند انواع مختلفی داشته باشد؛ ازجمله بازنمایی مثبت، بازنمایی منفی و بازنمایی واقع‌گرایانه. هر یک از این نوع بازنمایی‌ها، زاویه متفاوتی از تعامل فرهنگی و نگرش شاعر نسبت به دیگری ارائه می‌دهند (مراد، ۱۴۰۰: ۴۲–۴۵). به‌عنوان‌مثال، بازنمایی مثبت اغلب با ستایش و احترام به دیگری همراه است، بازنمایی منفی با نقد و گاه تحقیر و بازنمایی واقع‌گرایانه، تلاشی برای نمایش حقیقت و واقعیت‌های موجود فرهنگی و اجتماعی است.

شیرکو بی‌کَس، از شاعران برجستهٔ معاصر کردی، در آثار خود به‌ویژه در مجموعه‌های «زی و زنه» و «بشتاب مردن درراه است» به دیگر شاعران و نویسندگان عرب پرداخته و با نگاهی ستایش‌آمیز، تصویر دیگری را در قالب شعر ارائه کرده است (بی‌کَس، ۱۳۹۳: ۱۵–۲۰؛ ۱۳۹۵: ۲۲–۲۷). بررسی این آثار نشان می‌دهد که تعامل فرهنگی میان حوزه‌های کردی و عربی نه تنها در سطح زبانی، بلکه در سطح مفهومی و ادبی نیز ملموس است (یوسفی و دیگران، ۱۴۰۳: ۹۰–۹۵).

مقاله حاضر با استفاده از تئوری «من و دیگری» تلاش دارد تصویر شاعر عرب را در آثار بی‌کَس تحلیل کند. در این تحلیل، تصویر دیگری به سه دسته تقسیم می‌شود: تصویر مثبت، تصویر منفی و تصویر واقع‌گرایانه (مراد، ۱۴۰۰: ۴۳–۴۸). تحلیل هر یک از این دسته‌ها، علاوه بر نشان دادن نگرش شاعر به دیگری، نحوهٔ تعامل و تأثیر متقابل فرهنگی میان دو حوزهٔ ادبی را نیز روشن می‌سازد (محمود، ۱۳۹۹: ۶۰–۶۵).

۲- سؤال‌های پژوهش

در این جستار، تصویر دیگری از شاعرِ عرب در شعر شیرکو بی‌کَس واکاوی می‌شود، ویژگی‌های بازنمایی هنری او شناسایی می‌شود و نقش این بازنمایی در تبادل تجربیات شعری میان ادبیات عرب و کردی تحلیل می‌شود. افزون بر این، اثرگذاری این تصویرسازی بر گفتمان فرهنگی و همزیستی مسالمت‌آمیز میان ملت‌ها تبیین خواهد شد و برای پرسش‌های زیر پاسخی مناسب ارائه خواهد شد:

۱. شیرکو بی‌کَس چگونه تصویر دیگریِ شاعر عرب را در شعر خود بازمی‌نماید؟
۲. بازنمایی شاعر عرب در شعر شیرکو بی‌کَس چه کارکردهای فرهنگی و میان‌فرهنگی دارد؟
۳. رابطهٔ میان نگرش شیرکو بی‌کَس به شاعران عرب و تأثیرپذیری او از آنان چگونه است؟

۳- پیشینهٔ پژوهش

پیشینهٔ تحقیق حاضر عمدتاً به بررسی پژوهش‌های انجام‌شده درباره آثار شیرکو بی‌کس و مطالعات تطبیقی شعر او با دیگر شاعران می‌پردازد. مطالعات انجام‌شده درباره آثار شیرکو بی‌کس طی دو دهه اخیر، به ترتیب زمان انتشار، عبارت‌اند از:

پشابادی، یدالله(۱۳۹۶) در مقالهٔ «تخیل خلاقانه و تصویرپردازی مبتنی بر آن در شعر شیرکو بی‌کس و محمود درویش (با تکیه بر *دەربەندی پەپوولە* و *مدیح الظل العالی*)» با رویکردی تطبیقی به بررسی جلوه‌های خیال‌پردازی و تصویرسازی شاعرانه در شعر شیرکو بی‌کس و محمود درویش می‌پردازد. برای این منظور، از هر شاعر یک قصیده به‌عنوان نمونه انتخاب شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بهره‌گیری از عناصر خیال و تخیل در شعر شیرکو بی‌کس گسترده‌تر، متنوع‌تر و هنرمندانه‌تر از شعر محمود درویش است.

عبداللهی و همکاران (۱۴۰۰) در مقالهٔ «مطالعهٔ تطبیقی اندیشه‌های اجتماعی–سیاسی در اشعار شیرکو بی‌کَس و مهدی اخوان ثالث بر اساس نظریهٔ تحلیل گفتمان لاکلا و موف» به تحلیل اندیشه‌های اجتماعی و سیاسی در اشعار دو شاعر برجسته می‌پردازند و با استفاده از نظریهٔ تحلیل گفتمان، شباهت‌ها و تفاوت‌های دیدگاه‌های اجتماعی–سیاسی آن‌ها را روشن می‌کنند.

حیدری و همکاران (۱۴۰۱) در مقالهٔ «رویکرد شناخت‌گرایی به مکان در لایهٔ جهان متن کرسی اثر شیرکو بی‌کَس»، با رویکرد شناخت‌گرایی، جایگاه مکان و محیط را در اشعار کرسی تحلیل می‌کنند و بر اساس نظریهٔ «جهان‌های متن» به بررسی لایه‌های معنایی و ساختاری مکان می‌پردازند.

حیدری و همکاران (۱۴۰۱) در مقالهٔ «بازنمایی استعاری جهان‌های زیرشمول در انگارهٔ جهان‌های متن از منظر شناختی: مطالعهٔ موردی اشعار شیرکو بی‌کَس در سرآغاز کتاب کرسی»، بر بازنمایی استعاری و مفاهیم پنهان در اشعار کرسی تمرکز دارند و نحوهٔ ایجاد جهان‌های فرعی و زیرشمول در متن شعری را با رویکرد شناختی بررسی می‌کنند.

برواسی و همکاران (۱۴۰۱) در مقالهٔ «غربت‌گزینی و روح الینه شده در درون‌مایهٔ شعری شیرکو بی‌کَس و معروف رصافی»، به موضوع غربت، مهاجرت و تجربه روحی انسان در اشعار دو شاعر معاصر می‌پردازند و تحلیل روان‌شناختی و فرهنگی این مضمون را ارائه می‌کنند.

ملاابراهیمی و همکاران (۱۴۰۰) در مقالهٔ «بازتاب تصویر انسان آواره از جنگ در اشعار محمود درویش و شیرکو بی‌کَس» به بررسی تصویر انسان آواره و تبعات جنگ در شعر دو شاعر برجسته فلسطینی و کرد می‌پردازند و پیامدهای اجتماعی و روانی آن را تحلیل می‌کنند.

حسین‌پناهی و همکاران (۱۴۰۲) در مقالهٔ «تحلیل تطبیقی شگردهای هنجارگریزی معنایی در اشعار شیرکو بی‌کَس و سیدعلی صالحی» شگردهای زبانی و معنایی غیرمتعارف در اشعار دو شاعر معاصر را بررسی کرده و روش‌های هنجارگریزی و نوآوری در شعر را تحلیل می‌کنند.

خوانچه‌زرد و همکاران (۱۴۰۲) در مقالهٔ «سیاست و پیامدهای چهرهٔ ژانوسی مدرنیته در ادبیات معاصر عراق با تکیه بر حقوق بین الملل (مطالعهٔ موردی: کاظم السماوی و شیرکو بی‌کَس)» رابطهٔ مدرنیته، سیاست و حقوق بین‌الملل در ادبیات معاصر عراق را بررسی و تأثیر آن بر شکل‌گیری تصویر شاعران و آثار آن‌ها، ازجمله شیرکو بی‌کَس را تحلیل می‌کنند.

حیدری و همکاران (۱۴۰۲) در «شعرشناسی شناختی»، با رویکرد شعرشناسی شناختی، انگارهٔ جهان‌های متن را در اشعار شیرکو بی‌کَس تحلیل کرده و ساختار و لایه‌های معنایی آن را بررسی می‌کنند.

حیدری و همکاران (۱۴۰۳) در «رهیافتی شناختی از جهان‌های متن رمان شعر کرسی اثر شیرکو بی‌کَس بر اساس نظریهٔ جهان‌های متن»، با رویکرد شناختی به تحلیل جهان‌های متن در رمان شعر کرسی می‌پردازند و با تمرکز بر لایه‌های معنایی و روایت در متن، روش تحلیلی تطبیقی ارائه می‌دهند.

یوسفی و همکاران (۱۴۰۳) در «خوانش بوم‌گرایانهٔ سروده‌های شیرکو بی‌کَس به تحلیل بوم‌گرایانه و محیط‌محور اشعار شیرکو بی‌کَس می‌پردازند و تأثیر عناصر طبیعت و محیط زندگی شاعر بر مضمون و ساختار آثارش را بررسی می‌کنند.

به‌طورکلی، این پیشینه نشان می‌دهد که مطالعات انجام‌شده بر تحلیل اجتماعی، فرهنگی، نشانه‌شناسانه و شناختی آثار بی‌کَس تمرکز داشته و محور «من و دیگری» و تعامل فرهنگی در آثار او کمتر موردتوجه قرارگرفته است، اما تحلیل تصویر دیگریِ شاعر عرب در آثار او هنوز مغفول مانده و مقالهٔ حاضر درصدد پر کردن این خلأ است.

۴- مبانی نظری

چارچوب نظری این پژوهش در سه محور اصلی تنظیم‌شده است. محور نخست، تعریف «من» و «دیگری» و ارتباط میان آن‌ها است؛ محور دوم، مفهوم و کاربرد «تصویر» در متون ادبی و محور سوم، بررسی گونه‌های تصویرپردازی «دیگری» و نقش آن در بازنمایی فرهنگی و ادبی است. در این تحقیق، تمرکز اصلی بر «دیگری» است، زیرا هدف این مقاله تحلیل تصویر «دیگری» در آثار شعری و ادبی است.

۴-۱- تعریف «من» و «دیگری»

در مطالعات انتقادی و نظریات فرهنگ و ادبیات، مفهوم «دیگری» از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. «دیگری» به فرد، گروه یا فرهنگی اشاره دارد که متفاوت از «من» یا گروه مرجع نویسنده است. برای تحلیل دقیق، تصویر دیگری را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

الف. دیگریِ ایجابی یا مثبت: در این نوع تصویر، نویسنده یا شاعر، دیگری را با دیدی والامقام و ستایش‌آمیز می‌نگرد و به‌نوعی برتری و فضیلت او را برجسته می‌کند. این بازنمایی غالباً با مبالغه همراه است و نشان‌دهنده احترام و ارزش قائل شدن برای دیگری است.

ب. دیگریِ سلبی یا منفی: در این حالت، تصویر دیگری به شکل تحقیرآمیز، کنایه‌آمیز یا منفی ارائه می‌شود. نویسنده یا شاعر با نمایش ضعف‌ها، نقص‌ها یا رفتارهای ناپسند دیگری، خود یا گروه خویش را برتر نشان می‌دهد (دادور، ۱۳۸۶: ۲۹). این نوع تصویرپردازی، گونه‌ای بازنمایی ایدئولوژیک است که ارزش‌ها و معیارهای گروه مرجع را بر دیگری تحمیل می‌کند.

ج. دیگریِ موضوعی یا واقعی: این نوع تصویرپردازی به‌دوراز جانب‌داری و تعصب است و با دیدی واقع‌گرایانه و انسان‌دوستانه، خوبی‌ها و بدی‌های دیگری را همان‌گونه که هست، نشان می‌دهد (نامور مطلق، ۱۳۸۸: ۱۲۲). در این رویکرد، هدف، انتقال تصویری منصفانه و مبتنی بر مشاهدات واقعی است و نه تحقیر یا ستایش افراطی.

در فرآیند تصویرپردازی، رابطهٔ «من» و «دیگری» بسیار حیاتی است، زیرا تصویر «دیگری» همواره تحت تأثیر دیدگاه و نگرش «من» شکل می‌گیرد. به‌عبارت‌دیگر، شناخت و تحلیل «دیگری» بدون درک موقعیت و دیدگاه «من» ممکن نیست (یونس الحمدانی، ۲۰۱۲: ۴)

۴-۲- مفهوم تصویر

تصویرشناسی[1] علمی است که به تحلیل بازنمایی فرهنگ‌ها، شخصیت‌ها و گروه‌های دیگر در متون ادبی می‌پردازد. به تعبیر نامور مطلق، تصویرشناسی «دانش و روشی است که در آن، تصویر کشورها و شخصیت‌های بیگانه در آثار یک نویسنده یا یک دوره و مکتب مطالعه می‌شود» (نامور مطلق، ۱۳۸۸: ۱۲۲) در این رهیافت، تصویرپردازی بازتولید واقعیت فرهنگی یا ایدئولوژیک در قالب نوشتار است؛ به این معنا که نویسنده با تکیه بر نگاه خویش، برخی ابعاد فرهنگی را برجسته و برخی دیگر را نادیده می‌گیرد

تصویرشناسی به‌ویژه در ادبیات تطبیقی، تحت تأثیر نظریه‌پردازانی چون "ژان ماری کاره[2]" و "دانیل هنری پاژو[3]" توسعه‌یافته است. بااین‌حال، همانند نظریه تأثیر و تأثر، این رویکرد موردانتقاد رنه ولک قرار گرفت که آن را «احیای مجدد درون‌مایه پژوهشی قدیم» می‌دانست و معتقد بود پذیرش محتوای معمول ادبیات تطبیقی، گاه به قیمت تحلیل روان‌شناختی و فرهنگی تمام می‌شود (ولک، ۱۳۸۹: ۸۸).

لازم به ذکر است که تصویرشناسی با مفهوم ایماژ ادبی متفاوت است، هرچند تحلیل تصاویر ادبی نیز بخشی از مطالعات تطبیقی به شمار می‌آید. به‌عبارت‌دیگر، درحالی‌که ایماژ ادبی بر شگردهای زبانی و تصویری خاص تمرکز دارد، تصویرشناسی نگاه گسترده‌تری به بازنمایی فرهنگ‌ها، شخصیت‌ها و گروه‌ها در متون ادبی ارائه می‌دهد. انوشیروانی تأکید می‌کند که مطالعهٔ

1. Imagology
2. Jean-Marie Carré
3. Daniel-Henri Pageaux

شگردهای ادبی و تصویرسازی در آثار مختلف می‌تواند نشان دهد چگونه نویسندگان در زمان‌ها و فرهنگ‌های گوناگون از این شگردها استفاده کرده‌اند (انوشیروانی، ۱۳۸۶: ۷۴).

۳-۴- گونه‌های تصویرسازی «دیگری»

در پژوهش‌های تصویرشناسی، بازنمایی «دیگری» غالباً در سه گونه دسته‌بندی می‌شود:

الف. بازنمایی ایدئولوژیک یا منفی (سلبی): این نوع تصویرسازی بر ارزش‌های گروه نویسنده مبتنی است و با برجسته‌سازی نقاط ضعف دیگری، برتری «من» را تقویت می‌کند.

ب. بازنمایی آرمانی یا مثبت (ایجابی): در این رویکرد، نویسنده ویژگی‌های مثبت و برجستهٔ دیگری را به نمایش می‌گذارد و او را الگویی ممتاز می‌داند. این نوع تصویرسازی به‌گونه‌ای است که «دیگری» را از گروه «من» متمایز می‌کند و اغلب با تقدیر و ستایش همراه است (دادور، ۱۳۸۶: ۲۹- ۳۰).

ج. بازنمایی واقع‌گرا (موضوعی): برخلاف دو گونه پیشین، این نوع تصویرپردازی تعصبی ندارد و با نگاهی واقع‌گرایانه و انسانی، خوبی‌ها و بدی‌های دیگری را همان‌گونه که هست نشان می‌دهد (نامور مطلق، ۱۳۸۸: ۱۲۲).

ادبیات داستانی و شعری، به‌ویژه رمان، داستان کوتاه، سفرنامه و شعر مهاجرتی، ظرفیت بالایی برای تصویرسازی دیگری دارند. همچنین، سایر حوزه‌های هنری مانند نمایشنامه، فیلم، نمایشگاه‌های هنری و مجلات فرهنگی، می‌توانند در بازنمایی فرهنگی و تصویری دیگری مؤثر باشند.

۵- بررسی تصویر دیگری شاعر عرب در شعر شیرکو بی‌کَس

در گفتمان فرهنگی و تاریخی کردها، «دیگری عرب» جایگاهی چندوجهی دارد. از یک‌سو، تاریخ سیاسی منطقه و هم‌زیستی طولانی میان دو ملت، نوعی رابطهٔ پرتنش اما متقابل را رقم‌زده است؛ از سوی دیگر، ادبیات کردی در طول سده‌های اخیر از شعر و زبان عربی تأثیر پذیرفته و شاعران کرد، بسیاری از مفاهیم عرفانی و زیبایی‌شناختی خود را از ادبیات عرب الهام گرفته‌اند. این هم‌زیستیِ فرهنگی موجب شده است که «دیگری عرب» در شعر کردی گاه با چهره‌ای انسانی و همدلانه و گاه در بستر نقد اجتماعی یا تاریخی بازنمایی شود. شیرکو بی‌کَس، در امتداد همین گفتمان، به بازتعریف رابطهٔ شاعرانه و فرهنگی خود با شاعران عرب می‌پردازد و از خلال آن، نوعی گفت‌وگوی بینافرهنگی و شاعرانه را شکل می‌دهد.

۱-۵- ابونواس

شیرکو بی‌کَس در قصیده‌ای به نام سه‌راهی (سێ‌ڕیان) از ابونواس به‌عنوان دیگری هنرمند عرب سخن به میان می‌آورد:

(عەشق سەری پێهەڵگرتم/ سێ ڕێیانێکم هاتە بەر/ نەمەزانی کامیان بگرم؟/ یەکێکیان ئەچوو بۆ شاری قەناعەت و/ ئەویتریان بۆ بەهەشت و/ سێهەمیشان بۆ وولّاتی شێعر و شەراب/ لەو ساتەدا تەیرێکی سەرخۆشی خەییام/ هات و وتی: هەر ئەبێ سێهەمیان بگری/ لەناو شاری قەناعەتدا شاعیر نییە و/ لەبەهەشتدا ناسیاوێکی تێدا نییە و/ هەر لە "ئەبو نەواس"ەوە تا ئەگاتە سەر "بێکەس" و/ سەر "گۆران" و سەر "هەژار" و سەر "هێمن"یش/ ئێستا هەموویان وان لەم لا). (بی‌کَس، ۲۰۰۸: ۲۸۸).

ترجمه: بعد از آن‌که عشق مرا آواره و سرگردان نمود/ به یک سه‌راهی رسیدم؛/ نمی‌دانستم کدام راه را انتخاب کنم./یکی به شهر "قناعت" می‌رفت،/ دیگری به شهر "بهشت"،/ و سومی به شهر "شعر و شراب و شور."/ در آن هنگام/ پرنده سرمستِ "خیام"/ در گوشم آواز خواند:/ راه سوم را برگزین!/ راه شعر و شراب را.../ این‌جا خانه شاعران است،/خانه اهلِ‌دل و هنر./ در شهر "قناعت"شاعری نمی‌یابی،/ و در "بهشت" آشنایی وجود ندارد./ از "ابونواس"/ تا "بی‌کس"/ از "گوران"/ تا "هژار" و "هیمن"/ همه در این‌سو نشسته‌اند.

در این شعر، شاعر موقعیتی نمادین را تصویر می‌کند که در آن به یک سه‌راهی می‌رسد و نمی‌داند کدام مسیر را انتخاب کند: راه اول به شهر قناعت، راه دوم به شهر بهشت، و راه سوم به شهر شعر، شراب و شور. در این هنگام، پرندهٔ سرمست خیام او را

تشویق می‌کند که راه سوم، یعنی مسیر هنر و شور و مستی را انتخاب کند. در این بخش، شیرکو بی‌کَس، ابونواس را به‌عنوان نمادی از شور و آزادی در شعر معرفی می‌کند.

تحلیل تصویر دیگری در اینجا نشان می‌دهد که نگاه شاعر به ابونواس عمدتاً **دیگریِ ایجابی و مثبت** است. او با برجسته کردن جنبه‌های هنری و شورآفرین شخصیت ابونواس، او را برتر و الهام‌بخش معرفی می‌کند و تلاش دارد با این تصویر، خواننده را به درک ابعاد مثبت فرهنگ و هنر عرب سوق دهد. این رویکرد با تعریف تصویر ایجابی در نظریه‌های تصویرشناسی مطابقت دارد؛ یعنی «بازنمایی‌های آرمانی با به تصویر کشیدن الگوهایی از جامعهٔ بیگانه که برای گروه غریب است، به دیگری صلابتی می‌بخشد» (دادور، ۱۳۸۶: ۳۰).

بااین‌حال، می‌توان بُعد واقع‌گرایانه یا موضوعی را نیز در این تصویر مشاهده کرد. ابونواس در تاریخ ادبیات عرب به‌عنوان شاعر خمریات و شور و مستی شناخته‌شده است. شیرکو بی‌کَس، با این‌که او را در یک چارچوب مثبت معرفی می‌کند، واقعیت شخصیتی و تاریخی ابونواس را نیز لحاظ می‌نماید و او را بدون تحریف و با توجه به ویژگی‌های شناخته‌شده‌اش به تصویر می‌کشد. بنابراین، این تصویر جنبهٔ **دیگری موضوعی و واقع‌گرایانه هم** دارد، زیرا نه تحقیرآمیز است و نه صرفاً آرمانی و اغراق‌آمیز.

هم‌چنین، این انتخاب شاعرانه نشان‌دهندهٔ یک **رابطهٔ فرهنگی و بینالادبی** است. شیرکو بی‌کَس، به‌عنوان شاعر کُرد، با ارجاع به شاعران عرب، پیوندی فراملی و میان‌فرهنگی برقرار می‌کند و نشان می‌دهد که هنر و شور انسانی، مرزهای جغرافیایی و قومی را پشت سر می‌گذارد. این نکته با دیدگاه انوشیروانی همخوانی دارد که تصویرپردازی، بازنمایی واقعیت فرهنگی یا ایدئولوژیک در قالب نوشتار است و نویسنده با گزینش تصویرهایی که در خدمت هدف کلی متن هستند، آن‌ها را برجسته می‌سازد (انوشیروانی، ۱۳۸۶: ۷۴).

به‌بیان‌دیگر، انتخاب ابونواس به‌عنوان دیگریِ ایجابی و هم‌زمان واقع‌گرایانه، نمونه‌ای از **گذر از قطب سلبی به قطب ایجابی و واقع‌گرایانه** در تصویر دیگری است. این نوع تصویرپردازی به شاعر اجازه می‌دهد تا علاوه بر معرفی دیگری به‌عنوان الگو، خواننده را نیز با جنبه‌های انسانی و هنری او آشنا سازد و از طریق زبان و تصاویر شعری، مفاهیم فرهنگی و تاریخی را به مخاطب منتقل کند.

شیرکو بی‌کس در بازنمایی ابونواس در شعر خود، از ترکیبی از شگردهای زبانی، هنری و فرهنگی بهره می‌برد که تصویر او را همزمان ایجابی و واقع‌گرایانه می‌سازد. از منظر زبانی، شاعر با استفاده از نمادپردازی سه‌راهی و تضاد میان مسیرهای «قناعت»، «بهشت» و «شعر و شراب»، نقش ابونواس را به‌عنوان شاعر آزاد و شورمند برجسته می‌کند و از طریق بینامتنیت با حضور خیام، ارتباطی شعری و فرهنگی میان متون کلاسیک و شعر معاصر ایجاد می‌نماید. ازنظر هنری، هم‌آوایی ابونواس با شاعران کردی مانند بی‌کس، گوران، هژار و هیمن و بهره‌گیری از شعر آزاد، جلوه‌ای پویا و چندلایه از شخصیت او به نمایش می‌گذارد که هم واقعیت تاریخی و هم ابعاد آرمانی شخصیت شاعر را منتقل می‌کند.

در بعد فرهنگی و میان‌فرهنگی، این تصویرسازی مرزهای جغرافیایی را پشت سر می‌گذارد و با بازنمایی ارزش‌ها و شور انسانی در شعر عربی، گفت‌وگوی فرهنگی و انتقال مفاهیم هنری به فضای کردی را ممکن می‌سازد. ازنظر نگرش ایجابی، بی‌کس، ابونواس را به‌عنوان الگویی الهام‌بخش معرفی می‌کند که ویژگی‌های آزادگی و شور او نه‌تنها واقعیت تاریخی وی را نشان می‌دهد، بلکه بیانگر تأثیرپذیری شاعر کردی از شعر و روحیهٔ هنری عربی است و تعامل و بده‌بستان ادبی میان دو فرهنگ را برجسته می‌کند. به‌این‌ترتیب، تصویر دیگریِ ابونواس در شعر شیرکو بی‌کس، نمونه‌ای از تلفیق ایجابی و واقع‌گرایانه در بازنمایی شخصیت‌هاست که خواننده را با ابعاد انسانی، فرهنگی و هنری او آشنا می‌سازد و مفاهیم تاریخی و شعری را به‌صورت زنده و ملموس منتقل می‌کند.

در این میان، شیرکو بی‌کَس ابونواس را نه صرفاً به‌عنوان یک شاعر تأثیرگذار عرب، بلکه به مثابهٔ **برادری فرهنگی و هم‌دردِ انسانی** بازمی‌نماید؛ شاعری که در ورای تفاوت‌های زبانی، در **شور آزادی، عشق و آفرینش هنری** با او هم‌داستان است.

۲-۵- متنبی و سیاب

شیرکو بی‌کَس در قصیده‌ای دیگر به نام «شانده‌کانی مردن» (هیئت‌های مرگ) تصویری از دو شاعر برجسته عرب، متنبی و بدر شاکر سیاب، ارائه می‌دهد:

(لەو شەوەوە، شمشێرە تازەکەی حەجاج، هاتۆتە ناو شێعرتەوە،/ (موتەنەببی) بێ سەرومل بەسەر شەقامەکەی خۆیدا ئەڕوا،/ (سەییاب) دارشەقێکی پێیە و (بێکەس) بەدیار خۆڵەمێشی شێعر و موسیقاوە ڕاوەستاوە،/ لەو شەوەوە شمشێرە تازەکەی حەجاج هاتۆتە ناو جیهانەوە،/ ئەو لەکوێ بێ ئەوە زیندوو بێ مردنەو، ئەوە مردوو بێ ژیانە) (بی‌کَس، ۲۰۰۸: ۹۶).

ترجمه: از آن شب که شمشیر تازهٔ حجاج به شعر تو وارد شد: / "متنبی"، خسته و رنجور، در یکی از خیابان‌های بغداد که به نام اوست، گام برمی‌دارد؛ [گویی روح شاعرِ تبعید و درد، هنوز در آن شهر سرگردان است]؛ / "سیاب" با عصایی زیر بغل،/ و "بیکه‌س" روبروی خاکستر شعر و موسیقی ایستاده است. / از آن شب که شمشیر تازهٔ حجاج به شعرِ تو وارد شد؛/ این شمشیر هر جا باشد، هر آنچه زنده است، می‌میرَد،/ و هر آنچه مرده است، دوباره جان می‌گیرد.

در این شعر، شیرکو بی‌کَس از متنبی و سیاب به‌عنوان «دیگری شاعر عرب» سخن می‌گوید و تصویری ایجابی و بالادستانه از آن‌ها ارائه می‌دهد. او متنبی را شاعر دورهٔ عباسی معرفی می‌کند که به شعر حکمی و نوآوری بیانی شهرت دارد و درواقع، توانسته است فضای ادبیات عرب را با زبان و سبک تازه‌ای متحول کند. سیاب نیز به‌عنوان یکی از پیشگامان شعر نو عربی و با گرایش‌های مارکسیستی شناخته می‌شود؛ وی با نازک الملائکه و عبدالوهاب البیاتی هم‌ردیف بوده و در شکستن قواعد سنتی شعر عربی جسارت زیادی از خود نشان داده است. گرچه سیاب در سن ۳۸ سالگی درگذشت، اما در همین عمر کوتاه، تغییرات چشمگیری در ساختار و زبان شعر معاصر عرب ایجاد کرد (عباس، ۱۳۸۴: ۵۹۹).

تصویر دیگری که شیرکو بی‌کَس در این قصیده ارائه می‌دهد، نه تنها ایجابی و مثبت است، بلکه حاکی از **نگاهی فراتر از زمان و مکان** است. او با قرار دادن متنبی و سیاب در کنار خود و هم‌زمان با جهان شعری خودش، نشان می‌دهد که آن‌ها در نوعی گفت‌وگوی میان‌ادبی با او حضور دارند. به‌بیان‌دیگر، شیرکو از طریق تصویر دیگری، نوعی **هم‌نشینی فرهنگی و تاریخی** را ایجاد می‌کند، به‌طوری‌که شعرهای متنبی و سیاب با زبان شعری او ارتباط برقرار می‌کنند و یک هم‌آوایی هنری شکل می‌گیرد.

این نوع تصویرپردازی هم‌زمان دو جنبه دارد:

الف. ایجابی و تحسین‌آمیز: شیرکو بی‌کَس آن‌ها را الگویی برای جسارت شعری، نوآوری و پیشروی فرهنگی معرفی می‌کند.

ب. دیگری میان‌فرهنگی: با توجه به اینکه شیرکو بی‌کَس شاعری کُرد است و در قصیدهٔ خود به دو شاعر عرب اشاره می‌کند، می‌توان گفت او پلی فرهنگی و ادبی میان جهان عرب و کرد ایجاد می‌کند و بدین‌سان، نقش شعر را به‌عنوان ابزاری برای پیوند میان فرهنگ‌ها و انتقال تجربه‌های هنری و انسانی آشکار می‌سازد.

به‌علاوه، این تصویر دیگری فراتر از سطح شعری و ادبی است و می‌توان آن را **تصویر اخلاقی و معرفتی** نیز تلقی کرد؛ زیرا متنبی و سیاب نماد تلاش برای نوآوری، جسارت و تعهد به هنر هستند و این ویژگی‌ها برای هر شاعر و هنرمندی قابل‌تحسین و الگوبرداری است. شیرکو بی‌کَس با برجسته کردن این ویژگی‌ها، نه‌تنها به اعتبار تاریخی و ادبی آنان ارج می‌گذارد، بلکه خود را در یک مسیر مشترک با آن‌ها قرار می‌دهد و نشان می‌دهد که «دیگری» می‌تواند هم الهام‌بخش باشد و هم همرنگ تجربه‌های انسانی و هنری شاعر.

در بازنمایی متنبی و سیاب، شیرکو بی‌کس با بهره‌گیری از شگردهای زبانی و هنری چون تصویر شمشیر حجاج – به‌عنوان نمادی از ظلم و خفقان – و هم‌نشینی شاعرانه در خیابان و خاکستر موسیقی، فضایی چندلایه می‌آفریند که در آن «دیگری» نه‌تنها چهره‌ای تاریخی بلکه حضوری زنده و جاری در متن معاصر است. این تصویرپردازی همزمان ایجابی و واقع‌گرایانه است: ایجابی ازآن‌جهت که متنبی و سیاب به‌عنوان الگوهای نوآوری، جسارت و دگرگونی معرفی می‌شوند و واقع‌گرایانه ازآن‌رو که ضعف جسمی سیاب یا رنج‌های متنبی در دل تصویر بازتاب یافته و تحریف نمی‌شوند. از منظر فرهنگی و میان‌فرهنگی، این

هم‌نشینی شاعر کُرد با شاعران عرب نشان‌دهندۀ پیوند فراتر از مرزهای جغرافیایی و تاریخی است که شعر را به عرصه‌ای برای گفت‌وگوی تمدنی و بده‌بستان‌های هنری بدل می‌سازد.

در سطح نگرش و تأثیرپذیری، شیرکو بی‌کس با قرار دادن خود در امتداد سنت شعری متنبی و سیاب، هم تحسین خود را نسبت به نقش تحول‌آفرین آنان ابراز می‌کند و هم تأثیر آن‌ها بر جسارت، نوگرایی و تعهد اجتماعی شعر کردی را نمایان می‌سازد. بدین ترتیب، تصویر دیگریِ متنبی و سیاب در شعر شیرکو بی‌کس ترکیبی از احترام تاریخی، بازنمایی هنری و کارکرد میان‌فرهنگی است که شعر کردی را در شبکه‌ای از تعاملات ادبی جهان عرب جای می‌دهد و به خواننده نشان می‌دهد چگونه «دیگری» می‌تواند به بخشی از هویت شعری و فرهنگی شاعر تبدیل شود.

در این میان، شیرکو بی‌کَس متنبی و سیاب را نه صرفاً به‌عنوان دو شاعر برجستۀ عرب، بلکه به‌مثابۀ **دو هم‌درد و هم‌داستان انسانی** بازمی‌نماید؛ شاعرانی که در رنج، تبعید و آرزوی رهایی با او شریک‌اند و از مرزهای زبان و قومیت فراتر رفته‌اند تا به برادری فرهنگی و همگرایی انسانی دست یابند.

۳-۵- جبران خلیل جبران، فؤاد تکرلی، جواد سلیم، طه باقر و احلام منصور

در قصیده‌ای مشهور از شیرکو بی‌کَس بانام "ئەحلام مەنسوور" (احلام منصور) شاعر تصویرهای مختلفی از دیگری هنرمند عرب به ما نشان می‌دهد:

(لای "پێغەمبەر"ی جوبران "دەرسی خوێند"/ لەلای "شێت" ەکەی ئەو، عەقڵی داگیرسان/ بەباڵی شکاو کەوتە فڕین و/ گەیشتە بەغدا و. . . گەیشتە ماڵی/ کورتەچیرۆکی "فوئاد تکرلی" و/ کەناری دیجلەی قەسیدەی "سەییاب"/ بەغدای ئەو دەمە، ئەوەندەی عەقڵی "وەردی" وجەواد سەلیم "وتەها باقر"/ چراکانی سەر"ئەبو نەواس" زیندوو بوو/ ئەحلام گەیشتە کۆلیج و/ بەسەر پلیکانەکاندا سەرکەوت بەڵام مێکەی ئاسایی و/ کچێکی هەروا شوێنکەوتووی قەدەر نەبوو) (بی‌کَس، ۲۰۱۳م: ۳۳۲).

ترجمه: از آثارِ جبران – ازجمله کتاب‌های *پیامبر* و *دیوانه* – درس آموخت؛/در سایه *دیوانه* مشعل خرد و اندیشه‌اش روشن شد./ با بال شکسته پرواز کرد و به بغداد رسید.../ به خانۀ داستان کوتاهِ فؤاد تکرلی و به ساحلِ دجله قصیده سیّاب راه یافت./ در بغدادِ آن روزگار، چراغ‌هایی که بر فرازِ مقبرۀ ابونواس آویخته بودند، همانند فروغِ خرد و عقل – «وردی»/ «جواد سلیم» و «طه باقر» – می‌درخشیدند./ احلام به دانشکده رسید و از پله‌ها بالا رفت، اما آن دخترکِ معمولی تابعِ بی‌چون‌وچرایِ تقدیر نبود.

شیرکو بی‌کَس این قصیده را در ستایش «احلام منصور» – هنرمند و شاعر معاصر عرب – سروده است؛ اثری که در آن، شاعر با نگاهی میان‌فرهنگی به چهره‌های شاخص ادبی و هنری جهان عرب می‌نگرد و پیوند درونی شعر کردی و عربی را بازمی‌نماید. انگیزۀ سرایش این شعر را می‌توان در علاقه عمیق بی‌کَس به اندیشه‌های نوگرایانۀ عرب و ارج نهادن به نقش زنان و روشنفکران عرب در تحولات فرهنگی دانست. در این قصیدۀ مشهور با نام "ئەحلام مەنسوور" (احلام منصور)، شاعر تصویرهای مختلفی از دیگریِ هنرمند عرب به ما نشان می‌دهد:

شیرکو بی‌کَس در این قصیده ابتدا به شاعر و نویسندۀ برجستۀ عرب، جبران خلیل جبران، می‌پردازد و با ارجاع به آثار شاخص او همچون *پیامبر* و *دیوانه*، به گفت‌وگویی میان‌متنی با میراث فکری و ادبی جبران دست می‌زند. در این بازنمایی، «دیگری» چهره‌ای کاملاً ایجابی و الهام‌بخش دارد. تصویر مثبت جبران در نگاه شیرکو، برخاسته از تأثیر عمیق آثار او بر شعر و اندیشۀ معاصر است. جبران در نوشته‌های خود به‌سادگی زبان، شفافیت بیان و پرهیز از پیچیدگی‌های لفظی توجه دارد و از واژگان دشوار و دور از ذهن مخاطب پرهیز می‌کند. این ویژگی‌ها سبب شده است تا آثار او در نگاه شیرکو نمادی از خلوص هنری، روشن‌اندیشی و قدرت بیان انسانی تلقی شوند.

علاوه بر جنبه‌های زبانی و هنری، شیرکو بی‌کَس به بُعد اخلاقی و اجتماعی آثار جبران نیز توجه دارد. جبران با نگرشی انسانی و روحیۀ معنوی، به‌نقدِ ظلم و ستمِ دین‌دارانِ ریاکار و نخبگانِ فئودال می‌پردازد که با استثمار و انباشت ثروت، رنج و

نابرابری را بر مردم تحمیل می‌کنند. همین جنبهٔ اخلاقی و اجتماعی در آثار جبران سبب می‌شود که شیرکو در خوانش خود، او را نمادی از هنرمندِ آگاه و روشن‌ضمیر بداند؛ کسی که شعر و اندیشه‌اش در مقامِ راهنما و بیدارگرِ جامعه عمل می‌کند و تأثیر آن بر شاعران و خوانندگان معاصر به‌روشنی احساس می‌شود.

از منظر نظریهٔ تصویرشناسی، نگاه ایجابی شیرکو به جبران می‌تواند نمونه‌ای از بازنمایی آرمانی «دیگری» باشد. در این بازنمایی، شاعر عرب نه‌تنها با معیارهای هنری بلکه با معیارهای اخلاقی و انسانی برجسته می‌شود و برتری او نسبت به «خود» یا جامعهٔ شاعر نشان داده می‌شود (دادور، ۱۳۸۶: ۳۰). بنابراین، تصویر دیگری در این بخش، هم ترکیبی از جنبه‌های هنری و فرهنگی است و هم حامل ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی، که شیرکو با دیدی بالادستانه اما همراه با احترام و ستایش به نمایش می‌گذارد.

پس از عبور از جبران، شیرکو بی‌کَس به فؤاد تکرلی، داستان‌نویس برجستهٔ عرب، می‌پردازد. فؤاد تکرلی یکی از بارزترین نویسندگان واقع‌گرای عراق به شمار می‌رود و آثار او منعکس‌کنندهٔ زندگی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مردم عادی است. تکرلی که فعالیت ادبی خود را از دههٔ پنجاه میلادی آغاز کرد، هم‌زمان با تحولات پس از جنگ جهانی دوم و تحولات اجتماعی و سیاسی عراق، سعی داشت در داستان‌ها و رمان‌هایش واقعیت‌های تلخ و شیرین زندگی روزمره را بدون هیچ‌گونه اغراق یا سانسور به تصویر بکشد (بدوی، ۱۳۷۱: ۲۳۴).

نگاه شیرکو بی‌کَس به فؤاد تکرلی در این قطعه، نگاهی ایجابی و درعین‌حال واقع‌گرایانه است. اشاره به «خانهٔ داستان کوتاهِ فؤاد تکرلی» نمادی از ورود شعر به قلمرو زندگی روزمره و واقعیت اجتماعی است؛ همان حوزه‌ای که تکرلی در آثار خود بدان پرداخته است. در این تصویر، شعر شیرکو با ادبیات داستانی تکرلی هم‌افق می‌شود و نشان می‌دهد که هنر می‌تواند در عین برخورداری از زیبایی و عمق انسانی، بازتاب‌دهندهٔ مسائل اجتماعی و زیست مردم عادی نیز باشد. ازاین‌رو، تکرلی در شعر شیرکو نه صرفاً یک نویسندهٔ عراقی، بلکه نمادی از پیوند میان هنر و واقعیت تلقی می‌شود.

از منظر نظری، این تصویر «دیگری» به‌نوعی مکمّل تصویر جبران است. اگر جبران در نگاه شیرکو بیشتر شاعرانه، آرمانی و حامل ارزش‌های اخلاقی و انسانی است، تکرلی نمایندهٔ جنبه واقع‌گرایانه، ملموس و اجتماعی هنر عرب است. این ترکیب، نشان‌دهندهٔ گستردگی نگاه شیرکو بی‌کَس به ادبیات عرب است؛ او نه‌تنها به ارزش‌های شاعرانه و معنوی اهمیت می‌دهد، بلکه واقعیت اجتماعی و تجربهٔ انسانی را نیز در مرکز توجه قرار می‌دهد. بدین ترتیب، تصویر دیگری در این بخش، هم جنبهٔ هنری و هم جنبهٔ اجتماعی و انسانی دارد و شیرکو با پرداختن به آن، توانایی هنر در انعکاس جهان واقعی را برجسته می‌کند.

پس از معرفی فؤاد تکرلی، شیرکو بی‌کَس به بدر شاکر سیّاب می‌پردازد و او را در این قصیده، با عبارتی شاعرانه و پرمعنا توصیف می‌کند: «که‌ناری دیجله‌ی قه‌سیده‌ی سه‌ییاب» (ساحل رودخانهٔ قصیدهٔ سیّاب). در این تصویر، اشعار سیّاب همانند رودی خروشان و روان توصیف‌شده‌اند که احلام منصور بر آن نشسته و از جریان آن لذت می‌برد. این استعاره نشان‌دهندهٔ جایگاه بلند سیّاب در شعر عربی است؛ او شاعری بزرگ و پیشگام به‌حساب می‌آید که جریان نوگرایی شعر عربی را با جسارت و خلاقیت آغاز کرد.

سیّاب نه‌تنها در فضای شعری عرب که در مرزهای ترجمه و تأثیر ادبی نیز می‌تواند بر شعر کردی تأثیر داشته باشد. جریان نوگرایی و تحول زبان شعری که او نماینده‌اش بود، ممکن است الهام‌بخش نسل‌هایی از شاعران کرد، ازجمله شیرکو بی‌کَس و برخی نویسندگان کرد، بوده باشد. به‌عبارت‌دیگر، می‌توان فرض کرد که سیّاب به‌منزلهٔ پلی میان نوگرایی عربی و تحولات شعری کردی ظاهرشده و برخی ویژگی‌های زبان و ساختار شعر نو کردی، در اثر تأمل و تعامل با شعر مدرن عربی، دچار تغییر شده‌اند.

شیرکو بی‌کَس با توصیف شعر سیّاب همچون رودی روان، نه‌تنها ارزش هنری او را ستایش می‌کند، بلکه نشان می‌دهد که شعر می‌تواند جریان زندگی، اندیشه و خلاقیت را منتقل کند و مخاطب را در تجربه‌ای عمیق و زنده قرار دهد. تصویر دیگری که شیرکو از سیّاب ارائه می‌دهد، کاملاً ایجابی و ستایش‌آمیز است و بیانگر ارادت شاعر به پیشگامان شعر نو و تأثیر آن‌ها بر ادبیات کردی است.

در اینجا می‌توان نتیجه گرفت که نگاه شیرکو بی‌کَس به سیّاب، هم ستایشگرانه و هم تحلیلی است؛ او سیّاب را نه‌تنها به‌عنوان شاعر بزرگ عربی، بلکه به‌عنوان مبدع و الگویِ نوآوری و جریان‌سازی در شعر مدرن می‌شناسد. این تصویر به خواننده نشان می‌دهد که تأثیرات ادبی می‌توانند فراتر از مرزهای ملی و زبانی گسترش یابند و پلی میان فرهنگ‌ها و نسل‌های مختلف ایجاد کنند.

در بخشی دیگر از قصیده «ئەحلام مەنسوور»، شیرکو بی‌کَس به ابونواس، شاعر برجستهٔ دوران عباسی، اشاره می‌کند. این ارجاع، تداوم علاقه و توجه شاعر به ابونواس را نشان می‌دهد. او در این قصیده دیدگاهی کاملاً موضوعی و واقع‌گرایانه دارد و سعی می‌کند شاعر عرب را بدون اغراق و ستایش صرف، به‌عنوان هنرمندی تأثیرگذار و خلاق معرفی کند.

شیرکو بی‌کَس در این مصرع از شعرش «لە نەوالەوە جەستەی خۆی باشتر ناسی» به نوال سعداوی، چهرهٔ برجستهٔ فمینیسم جهان عرب، اشاره می‌کند. نوال سعداوی نه‌تنها نویسنده و رمان‌نویس شناخته‌شده است، بلکه پزشک و فعال اجتماعی نیز بود و در عرصهٔ حقوق زنان و نقد ساختارهای مردسالارانه در جامعهٔ عربی نقشِ برجسته‌ای ایفا کرد.

شیرکو در این بخش، نوال را با شیوایی و سَبکی کاملاً مبالغه‌آمیز معرفی می‌کند، به‌گونه‌ای که حضور او در شعر، حکم نماد قدرت و توانمندی زنانه در هنر و اندیشه را پیدا می‌کند. نکتهٔ قابل‌توجه، موازنه‌ای است که شاعر بین نوال سعداوی و احلام منصور برقرار می‌کند؛ او این دو هنرمند عرب را با ویژگی‌های متفاوت اما مثبت و تأثیرگذار، در کنار هم قرار می‌دهد. درحالی‌که احلام منصور بیشتر نماینده نبوغ و ظرافت هنری و شعر است و نوال سعداوی نماد اندیشهٔ انتقادی، مقاومت اجتماعی و جسارت در بیان حقوق زنان به شمار می‌رود.

این برخورد شاعر با نوال سعداوی، علاوه بر برجسته کردن او به‌عنوان دیگریِ هنرمند عرب، نشان‌دهندهٔ نگاه جامع و چندوجهیِ شیرکو به هنر و انسانیت است؛ او نه‌تنها هنرمندان را از منظر خلاقیت و نوآوری هنری می‌بیند، بلکه تأثیر اجتماعی و فکری آنان را نیز موردتوجه قرار می‌دهد. این تصویرسازی ایجابی و نمادین، بخشی از روش شیرکو برای ایجاد شبکه‌ای از تأثیرات و ارتباط میان شاعران و هنرمندان عرب در شعر کُردی است و اهمیت زنان در این شبکه را به‌روشنی برجسته می‌کند.

شیرکو بی‌کَس در قصیده «ئەحلام مەنسوور» تصویری چندوجهی از هنرمندان و نویسندگان برجستهٔ عرب ارائه می‌دهد و هر یک را به‌عنوان «دیگری» با ویژگی‌های خاص خود می‌نمایاند: جبران خلیل جبران با زبان ساده و خلوص هنری و نگرش اخلاقی و انسانی، همچون پیامبری هنری جلوه می‌کند و ارزش‌های اخلاقی و معنوی را برجسته می‌سازد؛ فؤاد تکرلی نمایندهٔ واقع‌گرایی و بیان زندگی اجتماعی مردم عادی است که بدون اغراق، جهانِ ملموسِ داستانی را منتقل می‌کند و درعین‌حال زیبایی و عمق انسانی دارد؛ بدر شاکر سیّاب با شعر روان و جریان‌ساز خود، نوگرایی و تحول شعری را به شعر کُردی پیوند می‌دهد و نشان می‌دهد تأثیر ادبی می‌تواند فراتر از مرزهای زبانی و ملی گسترده شود؛ نوال سعداوی و احلام منصور نیز، با ویژگی‌های متفاوت اما مکمّل، حضور زنانه، نبوغ هنری، اندیشهٔ انتقادی و مقاومت اجتماعی را برجسته می‌کنند. این شبکه از شخصیت‌ها و تصاویر، هم ازنظر هنری، هم فرهنگی و میان‌فرهنگی و هم ازنظر اجتماعی و اخلاقی، هم‌افزا عمل می‌کند و نشان می‌دهد که شیرکو بی‌کَس چگونه با تلفیق ستایش و واقع‌گرایی، تعامل میان سنت و نوآوری و تأثیرات متقابل ادبیات عرب و کُردی را در شعر خود بازنمایی می‌کند.

درمجموع، قصیدهٔ «ئەحلام مەنسوور» را می‌توان نمونه‌ای برجسته از تصویرسازی چندلایه شیرکو بی‌کس دانست که در آن، «دیگریِ شاعر و هنرمند عرب» به‌مثابهٔ یک شبکهٔ به‌هم‌پیوسته از چهره‌های ادبی، فکری و اجتماعی حضور می‌یابند. شاعر با بهره‌گیری از شگردهای زبانی چون استعارهٔ رود، مشعل خرد، پله‌های دانشکده و چراغ‌های مقبره، فضایی نمادین می‌آفریند که در آن جبران، تکرلی، سیاب، ابونواس، نوال سعداوی و احلام منصور هر یک با ویژگی‌های خاص خود بازنمایی می‌شوند. این تصویرها هم ایجابی و ستایش‌گرانه‌اند؛ مانند جبران و سیاب و هم واقع‌گرایانه و موضوعی؛ مانند تکرلی، و در کنار هم طیفی کامل از بازنمایی دیگری را در شعر شیرکو شکل می‌دهند. از منظر فرهنگی و میان‌فرهنگی، حضور این چهره‌ها، مرزهای جغرافیایی و زبانی را درنوردیده و ادبیات کُردی را در گفت‌وگویی زنده با ادبیات عرب قرار می‌دهد؛ گفت‌وگویی که هم بر نوآوری‌های زبانی و هنری استوار است و هم بر ارزش‌های اخلاقی، اجتماعی و انسانی. در سطح نگرش و تأثیرپذیری، شیرکو با قرار دادن خود در امتداد و هم‌سویی با این شخصیت‌ها، از یک‌سو به تأثیرپذیری خود از نوآوری‌های شعری و فکری آنان اذعان می‌کند و از سوی دیگر، جایگاه شعر کُردی را در متن پویای ادبیات معاصر تثبیت می‌نماید. بدین‌ترتیب، «ئەحلام مەنسوور» نه صرفاً یادنامه‌ای از چهره‌های ادبی عرب، بلکه بیانیه‌ای شعری دربارهٔ پیوند، تعامل و بده‌بستان‌های ادبی میان عرب و کُرد است که خواننده را با افق‌های تازه‌ای از هم‌زیستی فرهنگی و هنری آشنا می‌سازد.

در این چشم‌انداز، شیرکو بی‌کَس هر یک از این چهره‌ها را نماد گونه‌ای از «دیگریِ فرهنگی» می‌بیند: جبران خلیل جبران، برادر معنوی و الهام‌بخش اخلاقی اوست؛ فؤاد تکرلی، هم‌درد اجتماعی و آینه‌دار واقعیت زندگی مردم؛ بدر شاکر سیّاب، الگوی نوگرایی و جریان‌سازی هنری؛ و نوال سعداوی و احلام منصور، نمادهای رهایی، جسارت و خلاقیت زنانه. بدین‌ترتیب، شیرکو از طریق این شبکهٔ هنرمندان، به‌نوعی **برادری فرهنگی و همگرایی انسانی** میان خود و دیگری عرب دست می‌یابد.

۶- نتیجه

شیرکو بی‌کَس در آثار خود، به‌ویژه در پرداختن به دیگریِ شاعر عرب، عمدتاً از منظر ایجابی و مثبت برخورد می‌کند. این نگاه، نه‌تنها ستایشی سطحی نیست، بلکه بازتاب احترام عمیق او نسبت به توانایی‌ها و جایگاه ادبی شاعران عرب است و نشان می‌دهد که بی‌کَس به تأثیر و اهمیت شعر دیگران در شکل‌دهی به تجربه‌های ادبی خود آگاه است. شیرکو با بهره‌گیری از تصاویر زبانی و هنری متنوع، همچون استعاره‌های روان و خروشان برای سیّاب و ستایش مبالغه‌آمیز نوال سعداوی، دیگریِ شاعر عرب را بازنمایی می‌کند و این بازنمایی هم ویژگی‌های ادبی و هم ارزش‌های انسانی و اخلاقی هنرمندان را منعکس می‌سازد. از منظر مطالعات هویتی و میان‌فرهنگی، این رویکرد واجد اهمیتی ویژه است؛ زیرا بی‌کَس با عبور از مرزهای قومی و زبانی، «دیگری» را نه در مقام رقیب یا بیگانه، بلکه به‌عنوان بخشی از هویت فرهنگی مشترک منطقه‌ای بازمی‌شناسد. چنین نگاهی، هویت شاعر را پویا، تعاملی و چندلایه نشان می‌دهد و بر آن است که هویت ادبی نه در تقابل، بلکه در گفت‌وگو و تأثیر متقابل شکل می‌گیرد. بدین‌ترتیب، مواجههٔ او با شاعران عرب، نوعی گفت‌وگوی فرهنگی است که در آن خود و دیگری در پیوندی خلاقانه به بازتعریف هویت و تجربه هنری می‌پردازند.

بازنمایی «دیگریِ» شاعر عرب در شعر بی‌کَس کارکردهای چندگانهٔ فرهنگی، ادبی و میان‌فرهنگی دارد. ارجاع به جبران خلیل جبران و آثار شاخص او، به‌ویژه *پیامبر*، همراه با تصویر واقع‌گرایانهٔ فؤاد تکرلی، جریان نوگرایانهٔ سیّاب و حضور ابونواس و نوال سعداوی، نشان‌دهندهٔ تنوع دیدگاه‌ها و تأثیرپذیری شاعر از میراث شعری و فرهنگی جهان عرب است. این نوع بازنمایی، امکان تبادل تجربه‌های شعری میان ادبیات عربی و کُردی را فراهم می‌آورد و به شکل‌گیری گفتمانی میان‌فرهنگی مبتنی بر احترام، گفت‌وگو و فهم متقابل یاری می‌رساند.

نگرش ایجابی بی‌کَس به شاعران عرب، رابطهٔ مستقیم با تأثیرپذیری او از شعر و شخصیت آنان دارد. ستایش جبران و سیّاب، بازنمایی واقع‌گرایانهٔ تکرلی و نگرش موضوعی به ابونواس نشان می‌دهد که تجربه‌های شعری و اندیشه‌های ادبی می‌توانند به صورت فعال در شعر شاعر نمود یابند. حضور نوال سعداوی در کنار احلام منصور نیز نشان‌دهندهٔ توانایی بی‌کَس در تلفیق چندلایه‌گی نگرش‌ها و تعامل میان شخصیت‌ها و تجارب هنری متفاوت است.

درمجموع، شیرکو بی‌کَس با بازنمایی دیگریِ شاعر عرب، مجموعه‌ای از رویکردها و نگرش‌ها را ارائه می‌دهد: ستایش بزرگان شعر عرب، ارائه تصویر واقع‌گرایانه از نویسندگان و هنرمندان، و تأکید بر نقش اجتماعی و اخلاقی آنان. این رویکرد نه‌تنها مبنایی برای فهم و همزیستی فرهنگی میان کُرد و عرب فراهم می‌آورد، بلکه نشان می‌دهد که شعر و هنر ابزار قدرتمندی برای نزدیکی انسانی و گسترش گفت‌وگو میان ملت‌ها هستند. پیام نهایی بی‌کَس روشن است: هنر مرز نمی‌شناسد و زبان شعر، زبان نوع بشر است؛ شناخت و احترام به تجربه‌های دیگران پایه‌ای برای ایجاد گفت‌وگو، تبادل ادبی و تقویت همزیستی مسالمت‌آمیز است، پیامی که در سراسر آثار او جریان دارد.

منابع

- فارسی و عربی

انوشیروانی، علیرضا (۱۳۸۶). «شگرد تصویرسازی از دیدگاه ادبیات تطبیقی»، *فصلنامه علاّمه*، ش. ۱۳.

بدوی، محمد مصطفی (۱۹۹۲). *ادبیات عربی نوین*، کمبریج: دانشگاه کمبریج.

برواسی، اسماعیل؛ ناظری، حسین و حیدریان شهری، احمدرضا (۱۴۰۱). «غربت‌گزینی و روح الینه شده در درون‌مایهٔ شعری شیرکو بی‌کَس و معروف رصافی»، *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، ش. ۸۶، صص. ۲۳۲–۲۷۲.

حسین پناهی، فردین و رئوف حامد، هیمداد (۱۴۰۲). «تحلیل تطبیقی شگردهای هنجارگریزی معنایی در اشعار شیرکو بی‌کَس و سیدعلی صالحی». *پژوهشنامه ادبیات کردی*، ش. ۱۵، صص. ۶۱–۸۰.

حیدری، بهمن؛ قیطوری، عامر و دهقان، مسعود (۱۴۰۱). «رویکرد شناخت‌گرایی به مکان در لایهٔ جهان متن کرسی اثر شیرکو بی‌کَس»، *زبانشناسی و گویش‌های خراسان*، ش. ۲۹، صص. ۷۸–۱۰۰.

حیدری، بهمن؛ قیطوری، عامر و دهقان، مسعود (۱۴۰۲). «شعرشناسی شناختی»، *پژوهش‌های بین‌رشته‌ای ادبی*، ش. ۱۰، صص. ۱۲۷–۱۵۸.

حیدری، بهمن؛ قیطوری، عامر و دهقان، مسعود (۱۴۰۳). «رهیافتی شناختی از جهان‌های متن رمان شعر کرسی اثر شیرکو بی‌کَس بر اساس نظریهٔ جهان‌های متن»، *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ش. ۴۴، صص. ۲۵–۳۷.

حیدری، بهمن؛ قیطوری، عامر؛ دهقان، مسعود (۱۴۰۱). «بازنمایی استعاری جهان‌های زیرشمول در انگارهٔ جهان‌های متن از منظر شناختی: مطالعهٔ موردی اشعار شیرکو بی‌کَس در سرآغاز کتاب کرسی»، *پژوهشنامه ادبیات کردی*، ش. ۱۳، صص. ۱–۱۲.

خوانچه زرد، مولود؛ غیبی، عبدالاحد و حاجی زاده، مهین(۱۴۰۲). «سیاست و پیامدهای چهرهٔ ژانوسی مدرنیته در ادبیات معاصر عراق با تکیه بر حقوق بین الملل (مطالعهٔ موردی: کاظم السماوی و شیرکو بی‌کَس)»، *پژوهشنامه ادبیات کردی*، ش. ۱۵، صص. ۱۱۳–۱۲۸.

دادور، المیرا (۱۳۸۶). «تصویر یک شهر غربی، در آثار سه نویسندهٔ ایرانی»، *ویژه نامهٔ فرهنگستان(ادبیات تطبیقی)*، دورهٔ اوّل، ش. ۱.

دادور، المیرا (۱۳۸۶). *تصویرشناسی و بازنمایی دیگری*، تهران: دانشگاه تهران.

عباس، احسان (۱۳۸۴). *رویکردهای شعر معاصر عرب*، مترجم: حبیب‌الله عباسی، تهران: سخن.

عبداللهی، حیدر؛ پیامنی، بهناز؛ مرادی، ایوب و علی‌پور گسکری، بهناز (۱۴۰۰). «مطالعهٔ تطبیقی اندیشه‌های اجتماعی–سیاسی در اشعار شیرکو بی‌کَس و مهدی اخوان ثالث بر اساس نظریهٔ لاکلا و موف»، *زبان شناسی اجتماعی*، ش. ۱۷، صص. ۹۹–۱۱۰.

قاسم‌زاده، سیدعلی (۱۳۹۶). همزیستی ادبیات تطبیقی و نظریه‌های ادبی. قزوین: *جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات*، صص. ۲۳–۲۵.

محمود، ابراهیم (۱۳۹۹). شعر و مقاومت در آثار شیرکو بی‌کَس، *ادبیات معاصر*، ۱۲(۲)، ۵۵–۷۰.

مراد، ابراهیم علی (۱۴۰۰). «نقش رنگ در اشعار منتخب شیرکو بی‌کَس»، *پژوهشنامه ادبیات کردی*، ۸(۳)، صص. ۴۱–۵۰.

ملاابراهیمی، عزت و عبدی، احمد(۱۴۰۰). «بازتاب تصویر انسان آواره از جنگ در اشعار محمود درویش و شیرکو بی‌کَس»، *یازدهمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران*، صص. ۳۹۶–۴۰۳.

نامور مطلق، بهمن (۱۳۸۸). «درآمدی بر تصویر شناسی معرفی یک روش نقد ادبی و هنری در ادبیات تطبیقی»، *مطالعات ادبیات تطبیقی*، سال سوم، ش. ۱۲، دانشگاه آزاد، واحد جیرفت.

نامور مطلق، بهمن (۱۳۸۸). *تصویرشناسی و ادبیات تطبیقی*، تهران: نی.

ولک، رنه (۱۳۸۹). *نقد ادبیات تطبیقی و تصویرسازی فرهنگی*. تهران: سمت.

یوسفی، خالد؛ پارسا، احمد؛ رجبی، عرفان (۱۴۰۳). «خوانش بوم‌گرایانهٔ سروده‌های شیرکو بی‌کَس» *پژوهشنامه ادبیات کردی*، ش. ۱۸، صص. ۸۵–۱۰۶.

یونس الحمدانی، نوافل (۲۰۱۲). «الصورولوجیا فی السّرد الرّوائی عند مهدی عیسی الصقر»، *مجلهٔ دیالی، کلیهٔ التربیهٔ للعلوم الانسانیهٔ فی جامعه دیالی*.

- کوردی

بێکەس، شێرکو (۲۰۰۸). زی و زنە، سلیمانیە.

بێکەس، شێرکو (۲۰۱۳). *خیراکە، مردن خەریکە بگات، (بشتاب مردن نزدیک است)*، سلیمانیە: کارو.